

teologických nástrojov nie je schopná dosiahnuť proces odblokovania („de-blokace“), autor navrhuje rozhovor so spoločenskými vedami ako jeden z možných zdrojov debaty o dnešnom kresťanstve. Tento rozhovor uskutočňuje najprv s modelom filozofickej hermeneutiky Hansa-Georga Gadamera (1900–2002), potom s kultúrnou a historickou semiotikou Jurija Lotmana (1922–1993) a nakoniec s teóriou systémov Niklasa Luhmanna (1927–1998). Aj keď je tento „předběžný analytický popis“ s. 81 daných modelov jednosmerným naslúchaním a autor si sám uvedomuje, že v tomto rozhovore podnety viac preberá než dáva s. 69), predsa nám dialóg umožňuje lepšie porozumieť premenám kresťanskej tradície a pomôcť v jej aktívnom vytváraní.

Gadamerova filozofická hermeneutika prispieva k modelu kresťanskej tradície zohľadnením dejinnosti tradície, kde je zdôraznená premena toho, kto má skúsenosť s pravdou, ako aj premena toho, čo je predávané. Tradovanie pre Gadamera nie je slepým napodobovaním, opakovaním bez premeny, či rekonštrukciou odcudzenej tradície, ale spočíva v produktívnom sprostredkovaní a výkladu tradícií, kde silnú rolu hrá ten, kto predáva. Týmto Gadamer označuje prípadnú kanonizáciu akejkoľvek interpretácie ako blokovanie hermeneutickej kontinuity. Vokoun v tomto pokračuje a odvážne hovorí, že aj kanonický model zjavenia božského v ľudskom tele môže blokovať dynamiku, ak by sa v kresťanskej teológii popierala nutnosť výkladu a šlo by iba o napodobovanie určitej formy kresťanstva, ktorá už v súčasnosti stratila zmysel. Z tohto dôrazu plynú pre Vo-

kouna veľký dopad na hermeneutické spoločenstvo (cirkev) ako na to, ktoré samo seba nejako chápe v novej situácii a zaraďuje svoje seba-vnímanie do širších súvislostí. Obava cirkvi, že to bude viesť k strate vlastnej identity, je podľa Vokouna neopodstatnená. Účasť v tradícii je predsa rozhodnutím nechať sa osloviť tradíciou, v ktorej žijeme, a porozumenie je nutné vnímať ako vtiahnutie do diania tradície.

V druhej časti je predstavený Jurij Lotman, zakladateľ tartusko-moskovskej školy semiotiky, ktorý podobne ako Gadamer vníma dynamiku jazyka (reči, *Sprache*) v súvislosti s dejinami, ale jeho metóda „umožňuje operatívnejší popis dynamiky tradície“ s. 23). Práve toto prepojenie so semiotickou metódou umožňuje popísať dynamiku kresťanskej teológie, ktorá zaujíma Vokouna. Lotman prekonáva predstavu systému jazyka ako spoločného kódu a pridáva mu historickú dimenziu, ktorou je pamäť textu. Práve táto pamäť je kontextom, v ktorom tradovaný text získava nové významy v priebehu tradovania. Samotný pojem tradície Lotman sleduje ako vzťah otvoreného systému (text, tradícia) s vplyvmi, ktoré na neho pôsobia. Túto interakciu popisuje kontinuálnym a explozívnym pohybom tradícií, ktoré sa prelínajú a vzájomne podmieňujú. Lotmanov dôraz na transformáciu priestoru a charakterizovanie systému ako otvoreného vonkajším vplyvom, pomocou ktorých sa systém obohacuje, umožňuje Vokounovi vystihnúť striedanie kontinuálnych a explozívných procesov, ktoré existuje v dynamike kresťanskej tradície. Lenže paralela medzi kresťanstvom a semiotikou nie je úplná, pretože v teológii kresťanskej tradície vždy musíme

VOKOUN ODVÁŽNĚ

Najnovšia kniha českobudějovického teológa Jaroslava Vokouna, vedúceho Centra ekumenickej teológie a profesora na teologickej fakulte JČU, má východiskový bod v súčasnej situácii kresťanstva. Autor má na mysli predovšetkým stav ekumenického dialógu a ekumenickej teológie, vzťah spoločnosti a cirkvi a prispôsobenie evanjelia iným kultúram. Súčasný stav charakterizuje ako blokovanie dynamiky kresťanskej tradície. Keďže cirkev pomocou vlastných

počítať s Bohom ako cieľom tradovania. V tomto ohľade je kresťanský model statickejší než Lotmanov, u ktorého hrá veľkú rolu moment explózie, náhlych zmien a nepredvídateľného vývoja, uzaviera Vokoun.

U posledného autora, sociológa Niklasa Luhmanna, sa Vokoun usiluje aplikovať jeho texty o kritike otvorených systémov, ktorá zasahuje aj cirkev ako otvorené spoločenstvo. Aj keď je kresťanstvo otvorené svetu a je v procese výmeny s okolím, toto otvorenie paradoxne vedie k uzatvoreniu. Luhmannov návrh leží v teórii uzavretých, seba-utvárajúcich sa systémov, ktoré nepopierajú otvorenosť, ale sú jej podmienkou. Inými slovami, systém (kresťanstvo) môže zachovať svoju identitu a byť otvorené svojmu okoliu iba v tom prípade, že je zatvorené voči okoliu a z vonkajších vplyvov si vyberá iba to, čo k nemu patrí. Zablokovanie dynamiky tradície teda nemusí vzniknúť iba izolovanosťou, ale aj nekritickou otvorenosťou voči vonkajším vplyvom. Jedná sa teda o dynamický vzťah a pre Vokouna ako teológa vyplýva z toho otázka, ako si cirkev zachová zároveň rozdielnosť od sveta a vlastnú identitu. Luhmannova odpoveď totiž nevyžaduje žiadne základné prvky ako minimálny predpoklad identity a dôraz je výhradne na kontinuite založenej na rozdielnosti. Tento koncept dynamiky je aplikovateľný aj na ekumenický dialóg, ktorý môže pokračovať iba, ak bude postupovať „od diferencii k diferencii“ (s. 58), a nie k jednote.

Rozhovor s týmito tromi autormi Vokoun formuje do troch samostatných kapitol, ktoré sú nezávislé jedna na druhej; autorove prepojenia týchto konceptov sa objavujú, ale sú skôr vzácné. Číta-

teľ tak získava dojem, že kniha je heterogénnym zoskupením troch krátkych štúdií o troch autoroch. Pritom zostáva nevyvetlené kritérium, na základe ktorého sú vybraní práve títo autori. Vokoun používa odborný slovník a predpokladá vzdelaného čitateľa, ba niektoré zvraty ani neprekladá, napr. „narrowing of sense“ (s. 74–75). Podobne aj názvy niektorých kníh občas používa ako v nemeckom, tak aj v českom znení (pozri s. 61–62, 51–52), čo môže zmiest čitateľa neznalého cudzích rečí. V prípade, že sú cieľovou skupinou odborníci znali námetu, bol by vhodný lepší poznámkový aparát a presnejšie vyjadrovanie. Uvediem niekoľko príkladov, už z prvých riadkov rozboru knihy (s. 7), kde by bolo nutné uviesť, ktorí sú to teológovia, ktorí prijímajú Gadamerove myšlienky, a kto hovorí o jeho „kanonizácii“ v súčasnej teológii. Aplikácia Gadamerovej hermeneutiky v teológii je totiž známa vec, ale vôbec nie je jednoznačná a teologické názory na Gadamera sú často rozporuplné. Na rovnakom mieste autor píše, že je „bežným poznatkem ekumenického dialógu“ (s. 7), že kresťanská tradícia je tradíciou výkladu Písma, a pritom neuvádza, že sa jedná o tézu Gerharda Ebelinga (1964, *Wort Gottes und Tradition*), a nie o bežný poznatok. Aj keď sú analýzy všetkých troch modelov veľmi od-

borné a autor vychádzal z primárnych zdrojov, nepochybne je malý počet zdrojov, z ktorých čerpal svoje závery. Napr. u Gadamera sa jedná iba o jednu knihu (jeho prvú, z roku 1960), a pritom nezohľadňuje dielo, ktoré Gadamer vytvoril počas nasledovných 40 rokov svojho života. Kým u Luhmanna autor zohľadnil väčší počet spisov, ako aj následné korigovanie jeho predchádzajúcich názorov v jeho poslednej knihe (2011) ohľadne funkcie náboženstva (s. 63), neučinil tak u Gadamera, u ktorého sa tiež hovorí o náboženskom obrate v poslednej tretine 20. storočia.

Autor presvedčivo ukazuje, že existujú ne-teologické zdroje, v tomto prípade spoločenské vedy, od ktorých sa kresťanská teológia má a musí učiť, pretože ponúkajú nástroje a perspektívu na skúmanie fenoménu dynamiky kresťanskej tradície a jej obnovenie. Možno iba dúfať, že podobné medzi-disciplinárne projekty a prekračovanie vlastného tieňa bude prebiehať ešte intenzívnejšie, ako v práci Jaroslava Vokouna, tak aj v širších teologických kruhoch.

Vokoun, Jaroslav. *Dynamika křesťanské tradice. Quaestiones quodlibetales*, 23. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2013. 97 s.

Zdenko Š. Širka